

NÉVHASZNÁLATI SZOKÁSOK KECELEN 1734-TŐL AZ 1940-ES ÉVEKIG

A XVII. századra megszilárdult a magyar névhasználatban a kételemű név (családnév + keresztnév). Így azt gondolhatnánk, hogy Kecel újratelepítésétől csak ez divott napjainkig. De a különböző összeírások, névsorok, peres iratok nemcsak erről tanúskodnak. Bepillantást engednek a hivatalos névhasználaton túl a községben a nép között használatos elnevezésekbe, a beszélgetés közben használatos névemlítésbe. Megállapítható, hogy személyek megnevezésekor az egyént elvéve illeték csupán családnévvel. (A mai névhasználatban már előfordul, de főleg az új betelepülőknél, akiknek családi neve ritkán fordul elő.) Mivel a leggyakoribb 21 családnévet (Flaisz, Fejes, Herceg, Kovács, Szabó, Németh, Haszilló, Sendula, Filus, Borbényi, Lajkó, Farkas, Sebestyén, Hlavati, Morvai, Vancsik, Orcsik, Turcsik, Stenczel, Palásti, Antóni) a lakosság 35 %-a viselte, szükséges volt a megkülönböztetés érdekében a keresztnév használata. A leggyakoribb férfi keresztnévvel (János, István, József, Mihály, András, Ferenc, Pál, György, Imre, Sándor, Mátyás) a férfiak 87 %-át, a női keresztnévvel (Mária, Rozália, Erzsébet, Terézia, Julianna, Anna, Veronika, Franciska, Katalin, Ilona, Ágnes, Éva) a nők 93 %-át hívták. A gyakori családnév és keresztnév nem tudta igazán betölteni feladatát. Megjelentek a nevek mellett a kort jelölő szócskák, betűjelek pl. idős (id.), öreg (ör.), ifjú (ifj.). Még ma is tapasztalható a prasztcsaládoknál, hogy az "apám" szó helyett az "idős"-t használja az azonos keresztnévű gyermek. A kor jelölését hol a név elé, hol utána tették pl. id. Farkas József, id. Fejes Mátyás, Antóni Pál id., Árvai Sándor id., Flaisz József ör., Herczeg János ör., ifj. Bolvári István, ifj. Borbényi Mihály, Dudás István ifj., Farkas István ifj. stb.

Már az 1700-as években megtaláljuk a gyerekeknél a keresztnév becézését. Szinte hivatalossá vált egyeseknél a becéző forma, mert a hitoktatási csoportok összeírásába így került bele pl. Antóni Mariska, Bodonyi Illus, Bodonyi Panna, Bordács Gyurka, Farkas Pesta, stb. Az összeírásban nem mindenki a keresztnév becéző formájával szerepel. Ebből arra következtethetünk, hogy csak a jellegzetes személyek becézése vált közismertté. Ezek néhány a későbbi időben ragadványnévvé vált (*Ilka Tóni, Marina Borbényi, Misus Orcsik, Mariska Pista*).

A férfiak család- és keresztnév mellett a választási összeírásokban megkülönböztetésül az apa keresztnévét is felírták. Ugyanezt tették peres ügyekben is, mert legtöbbször az apa nagyobb tekintélyt szerzett a közösségben. Valószínűleg a hétköznapi használat is ezt a gyakorlatot követte. Az apa keresztnéve mellé gyakran illesztettek más szót. Leggyakoribb a "fia" és a kort jelölő szó pl. Herczeg Istvány Albert, Herczeg János Albert; Antóni János Mihály fia, Antóni István Mihály fia; Bleszák János István fia ifj.; Haszilló István István fia id. stb. Előfordul olyan eset, mikor az apa neve helyett női ágon a nagyapa családnéve szolgált a személy tisztázására pl. Fejes Mátyás ifj. Farkas.

A mai gyakorlattól eltérően régen az elsőszülött fiú az apa keresztnévét kapta. Három generáción keresztül ez problémát jelentett. Erre ilyen megjelölést alkalmaztak Kecelen: Fejes József id. József fia.

Szívesen mondták a kételemű név mellett a tisztséget vagy a foglalkozást pl. Antóni Pál judex, Bíró Nagy István. Írásban a "bíró" szót B. betűvel jelezték: B. Herczeg István, B. Herczeg Gábor, Herczeg János B. A leszámazottak szívesen emlegették, nem kis büszkeséggel, a neves elődöt: Herczeg István János fia B.

A jobbágyok, parasztok körében bármilyen más foglalkozás megjegyzésre érdemest jelentett. Ezen megjegyzéseket a tulajdonosok szívesen viselték pl. Babenyecz Sándor Kovács, Balázs József Bognár, Flaisz János hadnagy, Darázs Mihályné (Muzsikus), Darázs János Juhász.

A személy felismerésében segített a rokoní kapcsolat. A családnév, keresztnév mellett megjelent az ipa (após) családneve: Fejes István Tusori veje, Horváth István Benyák, Herczeg János (Czobor). Természetesen a házasság előtt használt névforma is megmaradhatott, és úgy következett a feleség apjának családneve pl. Flaisz Pál ifj. Pecznik.

A XVIII. század végén vagy a XIX. században Kecelre települtek nevében előfordul a származás helye mint ismertető jegy pl. Árva Milicz András (Árva megyéből való), Albert Hertzeg István (Kis-Albert, Somogy vm.), Hernádi Turcsik György (Alsó-, Felső-Hernád, Pest-Pilis vm.), Erdődi Turcsik János (Erdőd, Szatmár vm.), Herczeg Ádám Solti, Herczeg András Solti (Pest-Pilis vm.), Berta Somogyi vagy Berta S. István (Somogy vm.). E földrajzi neveken kívül szívesen használták a helyi földrajzi elnevezéseket (alsó, felső – a falu alsó vagy felső részén lakó, a tanyak kialakulása után alsó-, felső-tanyak lakói, hegyi – dombon, halmon lakó, kisközi – a Kisközben lakó): Alsó Csérni József, Alsó Laukó József, Alsó Morvai Györgyné, Felső Fejes Mátvás, Felső Radva István, Flaisz Károly alsó, Flaisz Károly felső, Flaisz Mihály hegyi, Flaisz Mihály kisközi. A korábban említett nagypapa családneve, apa keresztnéve-használat itt is jelentkezett: Felső Fejes József István, Béleczi János János fia felső, Filus Mihály József fia felső, Fejes István Farkas felső, Filus Mihály alsó József fia, Flaisz János alsó Ferencz fia. A földrajzi hely megjelölése mellett vigyáztak a kor jelölésének megtartására: Fejes József ifj. felső, Haszilló István id. alsó.

Az 1930-as években jelent meg az azonos nevéknél írásban a római szám alkalmazása, szóban pedig az egy, kettő, három stb. A legalacsonyabb szám jelölte a legidősebbeket pl. Fejes István II., Fejes István III., Fejes János III., Fejes János IV.

Nem szóltam még az asszonyok névhasználatáról. Általában az országos szokást követték: a férj teljes neve után a -né szótagot ragasztották. Ettől akkor tértek el, ha a vagyoni helyzetet, rangot ki akarták hangsúlyozni. Ilyenkor az asszonynév mellett a leánykori névről sem feledkeztek el: Farkas Jánosné Sendula Mária, Haszilló Istvánné Farkas Erzsébet, Herczeg Ilona Veréb Ferencné. Találunk az asszonynevek között olyant, amelyekben a férj családnevéhez kapcsolódik a -né, és mellette a leánykori név áll: Czobor Rozália Árvainé, Baksáné Péntes Zsuzsanna, Siposné Antóni Mária. Sok esetben tükrözte a név a tulajdonos sajátos családi állapotát, az özvegyiséget: özv. Árvai Istvánné, özv. Dudás Gyuláné. Egyes esetekben a megkülönböztetés érdekében egyéb elemeket tettek neveik mellé: ö. Fejes Istvánné alsó.

IVÁN LÁSZLÓ